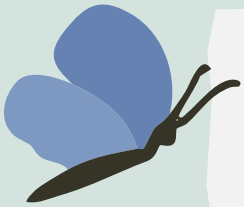
Noord-Nederlands Landbouwpact





Hoe geven we boeren en tuinders handelingsperspectief en brengen we landbouw, natuur, bodem en water met elkaar in balans? Het Noord-Nederlands Landbouwpact laat zien waar we naartoe willen én hoe we dat samen waarmaken.











AGROAGENDA

TOPVOEDSEL UIT EEN RIJK LANDSCHAP

Inhoudsopgave

Samenvatting 04

Hoofdstuk 1

Waarom een Noord- Nederlands Landbouwpact? 06

Hoofdstuk 2

Noord-Nederland: bouwen op kracht 08

Hoofdstuk 3

Ontwikkelpaden naar 2040 10

Hoofdstuk 4

Uitvoeringscoalitie en werkwijze 19

Hoofdstuk 5

Organisatie en governance – slagkracht organiseren 29



Onze partners

Voorwoord

AgroAgenda Noord-Nederland is een netwerkorganisatie van meer dan 50 partners die actief zijn in de drie noordelijke provincies. Deze partners uit grofweg de primaire landbouw, natuur- en milieuorganisaties, overheden, kennis- en onderwijsinstellingen en de agroketens tonen de ambitie om vooral gezamenlijk te werken aan een toekomstbestendige landbouw in relatie tot natuur en maatschappij. Daartoe is een kwaliteitsbeeld ontstaan met als oneliner: Top-Voedsel uit een Rijk Landschap.

Dit kwaliteitsbeeld vormt de basis voor verdere samenwerking om daadwerkelijk te komen tot die gewenste toekomstbestendige landbouw. Vanaf het voorjaar van 2026 werken de partners van de AgroAgenda daartoe aan het Landbouwpact Noord-Nederland, simpelweg omdat we zien dat Noord-Nederland daarvoor de mogelijkheden biedt. De roadmap om dit gezamenlijke verlangen naar toekomstbestendigheid te effectueren, is niet ingegeven door onmogelijkheden, maar vooral gedreven door kansen. Het Landbouwpact is geen einddoel, maar een route naar invulling van die toekomstbestendigheid. Tijdens het proces van totstandkoming hebben we gewerkt met een boegbeeld, Jan Huitema, die samen met de programmaleider van de AgroAgenda, Jan Klink, het schrijfwerk heeft gedaan. In overleg met de overige leden van het kernteam is de input vanuit de partners verwerkt. Daartoe zijn er vijf clusters gevormd met vertegenwoordigers van de partners en binnen de clusters zijn mensen opgestaan (de kartrekkers) die met regelmaat input hebben geleverd met respect voor andermans visie, maar met inachtneming van hun eigen standpunten en achterban. Zo is een breed gedragen landbouwpact ontstaan waarvan ik hoop dat het u ook inspireert.

Als voorzitter van de AgroAgenda ben ik niet alleen trots op het resultaat, maar ook op de route ernaartoe. Dit is het startschot voor een toekomstbestendige landbouw in samenwerking tussen landbouw, natuur, agroketens, kennis- en onderwijsinstellingen en overheden.

Met veel dank aan Jan Huitema, Jan Klink, Jakoba Stephanus, Dirk Jan Immenga en Gjalt Mulder en aan alle kartrekkers namens de partners.

Ger Evenhuis, voorzitter AgroAgenda Noord-Nederland

Samenvatting

Noord-Nederland heeft alles in huis om uit te groeien tot een Europese voorbeeldregio waar landbouw, natuur, bodem en water elkaar versterken.

We benaderen Noord-Nederland daarbij als één groot gemengd bedrijf: een samenhangend landschap over sector- en provinciegrenzen heen, waarin boeren en tuinders, natuurorganisaties, overheden, kennisinstellingen en agrofoodbedrijven samenwerken en elkaars kracht benutten.
Zo werken we aan een toekomstbestendig landelijk gebied, met handelingsperspectief voor landbouwbedrijven, een gezond watersysteem en een rijk landschap.

Het Noord-Nederlands Landbouwpact vertrekt vanuit een gezamenlijk verlangen om die ambitie waar te maken. Het biedt richting met drie ontwikkelpaden die de partners van AgroAgenda Noord-Nederland samen verder uitwerken. Het Landbouwpact is geen eindpunt, maar een startschot. We bouwen voort op wat er al gebeurt, leren van ervaringen en geven samen vorm aan de toekomst. Hierdoor ontstaan kansen die bij stilstand buiten bereik blijven.



De partners werken samen aan drie ontwikkelpaden richting 2040:

1

Toekomstbestendige landbouwbedrijven. Werken aan voldoende verdienvermogen, onder-nemerschap, innovatie en nieuwe mogelijkheden om economische en maatschappelijke waarde te creëren.

2

Sluiten van kringlopen en verminderen van externe inputs. Grondstoffen, nutriënten en energie slimmer benutten en regionale samenwerking versterken..

3

Landbouw in balans met water, bodem en natuur. De landbouwontwikkelings-mogelijkheden goed laten aansluiten op de kenmerken en mogelijkheden van gebieden, met aandacht voor schoon en voldoende water, vitale bodems, biodiversiteit en landschap.

De ontwikkelpaden worden ondersteund door vijf bouwstenen:

- structuurverbetering;
- doelsturing, monitoring en financieel perspectief;
- praktijknetwerken en kennis;
- innovatie en opschaling;
- meer waarde uit land- en tuinbouwproducten.

Deze bouwstenen vormen samen het instrumentarium om de ambities in de praktijk te brengen. Per ontwikkelpad en opgave bepalen de partners welke bouwstenen nodig zijn en hoe deze elkaar kunnen versterken. Zo ontstaat ruimte voor maatwerk en kunnen bestaande initiatieven gericht worden versneld.

De uitvoering blijft zoveel mogelijk bij de organisaties die daarvoor al verantwoordelijk zijn. De meerwaarde van het Landbouwpact ligt in het verbinden van partijen, het versterken van bestaande initiatieven en het doorbreken van belemmeringen die samenwerking en vooruitgang in de weg staan.

In de periode 2027–2030 gaan de partners actief aan de slag met de drie ontwikkelpaden en werken zij toe naar een beperkt aantal concrete doorbraken. Door resultaten te volgen, ervaringen te delen en oplossingen waar mogelijk op te schalen, bouwen zij stap voor stap aan een toekomstbestendige landbouw in Noord-Nederland.

Hoofdstuk 1

Waarom een Noord-Nederlands Landbouwpact?

De landbouw is al generaties lang economisch, maatschappelijk en landschappelijk van grote betekenis voor Noord-Nederland. Boeren en tuinders produceren voedsel, beheren het grootste deel van het landelijk gebied, vormen de basis onder een sterke agrofoodketen en dragen bij aan werkgelegenheid, leefbaarheid en brede welvaart. Groningen, Fryslân en Drenthe beschikken bovendien over vruchtbare landbouwgronden, een sterke primaire sector, internationaal opererende coöperaties en verwerkers, kennisinstellingen en een lange traditie van samenwerking.

Tegelijkertijd verandert de context fundamenteel. Klimaatverandering, de ambitie om biodiversiteit te versterken, de beschikbaarheid van voldoende schoon en gezond zoet water en het verder terugdringen van emissies vragen om nieuwe ontwikkelingen in de landbouw en het landelijk gebied. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop we voedsel produceren, onze natuurlijke hulpbronnen benutten en ons landschap inrichten. Juist de landbouw kan hierin een belangrijk deel van de oplossing bieden. Daar komt bij dat geopolitieke ontwikkelingen onzekerheid met zich meebrengen voor de voedselzekerheid en de internationale agrofoodketens.

Niemand van ons kan nu overzien wat de impact hiervan zal zijn op Noord-Nederland. Wat we wel weten, is dat de samenwerking onder de paraplu van de AgroAgenda Noord-Nederland en het Landbouwpact een uitstekend platform biedt om met alle stakeholders gezamenlijk concrete acties te ontwikkelen en uit te voeren die de weerbaarheid van Noord-Nederland versterken. Daarbij is het van belang dat maatschappelijke doelen worden verbonden aan voldoende ondernemingsruimte en een langjarig handelingsperspectief voor boeren en tuinders.

Van wereldopgave naar Noord-Nederlandse kans

Wereldwijd groeit de behoefte aan voldoende, gezond en betaalbaar voedsel, terwijl vruchtbare grond, water en grondstoffen schaarser worden. Europa kan vooroplopen met hoogwaardige voedselproductie die efficiënt gebruik van grondstoffen combineert met meetbare verbetering van bodemkwaliteit, waterkwaliteit, klimaatprestaties en biodiversiteit. Nederland kan zijn kennis, ondernemerschap en sterke agrofoodketens inzetten om die omslag in de praktijk te laten werken. Noord-Nederland heeft de schaal, ruimte, landbouwkundige diversiteit en kennis om daarvan een Europese voorbeeldregio te



maken: niet door méér van hetzelfde te produceren, maar door te laten zien hoe hoogwaardig voedsel, natuur- en landschapskwaliteit en een gezond verdienvermogen elkaar kunnen versterken.

Noord-Nederland als Europese voorbeeldregio

Het Noord-Nederlands Landbouwpact is van Noord-Nederland zelf. Het komt voort uit het Kwaliteitsbeeld "Top-Voedsel uit een Rijk Landschap" van AgroAgenda Noord-Nederland en uit de samenwerking van de noordelijke partners. Het is geen reactie op één nationaal beleidsdossier, geen vervanging van Rijks- of Europees beleid en geen nieuwe overleglaag. Landelijke en Europese kaders blijven gelden; het pact bepaalt waar Noord-Nederland vanuit zijn eigen kracht, gebiedskenmerken en samenwerking sneller, slimmer en integraler kan handelen.

Het pact is daarbij een kader en startschot: de richting en het gezamenlijke eindbeeld staan, maar de ontwikkelpaden worden vanaf 2027 samen verder uitgewerkt in een uitvoeringsagenda. Niet alles kan vooraf worden uitgedacht of gegarandeerd. Wel spreken de partners de gezamenlijke ambitie uit om deze ontwikkeling samen in gang te zetten, onderweg te leren en waar nodig nieuwe oplossingen en mogelijkheden te creëren. Door samen op weg te gaan, ontstaan kansen die bij stilstand buiten bereik blijven.

Het Landbouwpact begint niet op nul. De partners hebben het Kwaliteitsbeeld vastgesteld, werken al samen binnen de AgroAgenda, hebben praktijk- en kennisnetwerken opgebouwd en zetten concrete stappen. Denk daarbij aan de AgroParel (Noordelijke Kleischil en Innovatie Veenkoloniën), de ontwikkeling en toepassing van doelsturing en KPI's en verkenningen naar zoetwaterbeschikbaarheid. Het Landbouwpact bouwt voort op wat er al gebeurt, verbindt de verschillende bewegingen en versnelt de gezamenlijke uitvoering.

Onze gezamenlijke ambitie voor 2040

In 2040 produceren economisch sterke boeren en tuinders en een concurrerende agrofoodketen in Noord-Nederland hoogwaardig voedsel in een rijk landschap, met schoon en voldoende water, productief en passend bij de bodem, robuuste natuur en biodiversiteit en gereduceerde emissies. Maatschappelijke prestaties worden meetbaar én economisch gewaardeerd. Voor ondernemers betekent dit langjarig perspectief, ruimte om te investeren en te vernieuwen en heldere gebiedsgerichte spelregels. Dit toekomstbeeld moet aantoonbaar aantrekkelijker zijn dan stilstand of doorgaan op de huidige weg.

Hoofdstuk 2

Noord-Nederland: bouwen op kracht

Noord-Nederland kent een uitzonderlijk samenhangend agrofoodcomplex. De primaire sectoren zijn verbonden met coöperaties, verwerkers, logistiek, financiële instellingen, toeleveranciers, onderzoek en onderwijs. Deze bestaande samenwerkingsverbanden bieden Noord-Nederland een sterke basis om innovatie te versnellen, nieuwe marktkansen te benutten, het verdienvermogen van boeren en tuinders te versterken en om gezamenlijke opgaven aan te pakken.

In dit Landbouwpact worden de opgaven op het gebied van water, klimaat, natuur en verdienvermogen in samenhang benaderd. Maatregelen kunnen elkaar versterken: een ruimer bouwplan kan de functionele bodemkwaliteit verbeteren en het middelengebruik verminderen; precisiebemesting en betere mestverwerking beperken nutriëntenverliezen en emissies; robuuste groenblauwe dooradering versterkt de biodiversiteit en waterberging; Een betere verkaveling verbetert de landbouwstructuur, maakt landbouwbedrijven efficiënter en bevordert grondgebonden bedrijfsontwikkeling.

Op dit moment is Noord-Nederland voor haar zoetwaterbeschikbaarheid in de zomer in belangrijke mate afhankelijk van de aanvoer van rivierwater via het IJsselmeer. Op termijn zien we de beschikbaarheid daarvan afnemen, terwijl de vraag naar zoet water alleen maar toeneemt vanwege het frequenter optreden van extreme droogte. Noord-Nederland heeft de gunstige uitgangssituatie dat ze ook beschikt over haar eigen regionale grond- en oppervlaktewatersystemen. In het kader van het Landbouwpact gaan we gezamenlijk verkennen welke maatregelen we in Noord-Nederland kunnen treffen om de afhankelijkheid van IJsselmeerwater te verminderen. Want voor landbouw, natuur en drinkwatervoorziening is het op lange termijn borgen van zoetwaterbeschikbaarheid op het schaalniveau van Noord-Nederland een groot gezamenlijk belang.

Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf

Noord-Nederland wordt een Europese voorbeeldregio door Noord-Nederland te benaderen als één groot gemengd bedrijf. Met Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf wordt niet bedoeld dat Noord-Nederland letterlijk één bedrijf wordt. Het gaat om het beeld van een samenhangend en productief landschap, waarin land- en tuinbouw, natuur, water, bodem, kennis, agrofoodketens en samenleving elkaar versterken.

In dit landschap worden economische en maatschappelijke waarde gecreëerd, worden grondstoffen en reststromen zoveel mogelijk binnen de regio benut en wordt de afhankelijkheid van externe inputs verminderd. Door de sterke punten van verschillende bedrijven en sectoren te verbinden, ontstaan ontwikkelkansen die afzonderlijke bedrijven niet zelfstandig kunnen realiseren.

Het gaat daarbij om een Noord-Nederland waarin ruimte is voor toekomstbestendige landbouwbedrijven en een concurrerende agrofoodsector, terwijl tegelijkertijd wordt gewerkt aan vitale bodems, voldoende en gezond water, robuuste natuur en biodiversiteit, een aantrekkelijk landschap en gereduceerde emissies. De drie provincies Fryslân, Groningen en Drenthe vormen daarbij samen één regio waarin oplossingen en ontwikkelkansen over provincie- en sectorgrenzen heen worden gezocht.

Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf is een stip op de horizon die richting geeft aan de ontwikkelpaden die partijen gezamenlijk willen bewandelen.



Hoofdstuk 3

Ontwikkelpaden naar 2040



Om Noord-Nederland als één gemengd bedrijf in te richten worden ontwikkelpaden ontwikkeld. Bij elk ontwikkelpad wordt een beoogd resultaat beschreven.

In dit landbouwpact worden drie ontwikkelpaden beschreven. Deze drie ontwikkelpaden vormen het eerste kader, dat in de toekomst kan worden uitgebreid met nieuwe ontwikkelpaden als de gezamenlijke opgave daarom vraagt. De ontwikkelpaden vormen geen uitgewerkte programma's, maar een gezamenlijk kader om keuzes te maken en samenwerking te organiseren. Na vaststelling van het Landbouwpact worden de ontwikkelpaden samen met de partners verder uitgewerkt. Daarbij wordt steeds gekeken naar wat er al gebeurt, waar kansen, knelpunten en zorgen liggen en waar gezamenlijke actie daadwerkelijk meerwaarde heeft.

De ambities voor Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf vormen het vertrekpunt voor de ontwikkelpaden. Het gaat om de ontwikkeling van toekomstbestendige landbouwbedrijven en een concurrerende agrofoodsector, in samenhang met vitale bodems, voldoende en gezond water, robuuste natuur en biodiversiteit, een aantrekkelijk landschap en het terugdringen van emissies. Partners beproeven oplossingen in de praktijk, delen ervaringen en stellen de gekozen routes waar nodig bij. Daarbij worden de gevolgen en belangen zorgvuldig meegewogen. Waar bestaande regels of arrangementen kansrijke oplossingen belemmeren, onderzoeken de partners gezamenlijk welke aanpassingen of experimenteerruimte mogelijk zijn. Zo zetten zij concrete stappen richting de gezamenlijke ambitie, zonder te wachten tot alle antwoorden bekend zijn.

Ontwikkelpad 1

Toekomstbestendige landbouwbedrijven

In 2040 kent Noord-Nederland toekomstbestendige (familie)landbouwbedrijven met voldoende inkomen, handelingsperspectief en een sterke positie in de keten met meerwaarde voor natuur, landschap en leefbaarheid. Ondernemers kunnen investeren en samenwerken over sector- en provinciegrenzen heen, terwijl maatschappelijke prestaties ook waarde opleveren. Hoogwaardige en gezonde voeding, dierlijke en plantaardige eiwitten, korte ketens en regionale samenwerking bieden kansen voor nieuwe verdienmodellen.

Voorbeelden om dit toekomstbeeld te realiseren zijn bedrijfseconomisch aantrekkelijke samenwerking tussen sectoren, regionale ketenconcepten, doelsturing die goede prestaties beloont en structuurverbetering via vrijwillige kavelruil. Ook worden op gebiedsniveau landbouwvisies ontwikkeld als input voor integrale gebiedsprogramma's en gebiedsoffertes, zodat ontwikkelruimte en investeringen beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Verder worden de kansen verkend en waar mogelijk opgeschaald, waarbij de primaire landbouwbedrijven een rol kunnen spelen in de duurzame energievoorziening en daarmee aanvullende verdienmodellen kunnen ontwikkelen.

Het Landbouwpact wil verschillende belonings- en financieringsmechanismen, zoals publieke vergoedingen en ketenpremies, beter op elkaar afstemmen en met elkaar verbinden. Het perspectief is een landbouw waarin het inkomen uit voedselproductie komt, aangevuld met een betrouwbaar en passend inkomen uit aantoonbare maatschappelijke prestaties, waar daar behoefte aan is. Daarbij is het van belang dat boeren en tuinders vooraf langjarige duidelijkheid hebben over de prestaties die van hen worden verwacht en de financiële waardering die daar tegenover staat. Zo ontstaat het vertrouwen dat nodig is om investeringen te doen en de bedrijfsvoering aan te passen. Goede prestaties moeten -waar dat juridisch mogelijk is- bovendien kunnen leiden tot meer ondernemings- en experimenteerruimte. Daarmee verschuift de nadruk van het voorschrijven van maatregelen naar het aantoonbaar realiseren van doelen.

Voorbeeld uit de praktijk

De noordelijke aardappelketen

Samen innoveren van teelt tot afzet

Noord-Nederland behoort tot de belangrijkste aardappelregio's van Europa. In de regio werken akkerbouwers, veredelingsbedrijven, handelshuizen, kennisinstellingen en verwerkers samen aan innovatie, verduurzaming en versterking van de concurrentiekracht van de sector. Zij vormen samen een keten waarin kennis, onderzoek en marktontwikkeling nauw met elkaar zijn verbonden.

Binnen deze samenwerking wordt gewerkt aan vraagstukken zoals bodemkwaliteit, waterbeschikbaarheid, nieuwe rassen, weerbare teeltsystemen, precisielandbouw en efficiënter gebruik van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. De sector combineert een sterke internationale marktpositie met een voortdurende investeringsagenda op het gebied van innovatie en duurzaam produceren en draagt daarmee bij aan zowel maatschappelijke opgaven als een krachtige regionale economie.



Voorbeeld uit de praktijk

Noordelijke zuivelketen

Innovatie als motor voor een toekomstbestendige melkveehouderij

De zuivelsector is een belangrijke economische pijler van Noord-Nederland. Binnen de keten werken melkveehouders, rundvee-geneticabedrijven, zuivelverwerkers, kennis-instellingen en marktpartijen samen aan verduurzaming én innovatie. Daarbij ligt een belangrijke kans in de hoogwaardige benutting van melkeiwitten. Innovaties in verwerking, eiwitverwaarding en nieuwe toepassingen maken het mogelijk om meer toegevoegde waarde uit melk te halen en nieuwe markten te ontwikkelen. Daarmee verschuift het perspectief van alleen melk produceren naar het zo hoogwaardig mogelijk benutten van de grondstoffen en nutriënten in melk.

Voor het Landbouwpact is de noordelijke zuivelketen daarmee een goed voorbeeld van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Boeren werken aan een duurzame productie, terwijl de zuivelindustrie via innovatie, verwerking en productontwikkeling bijdraagt aan nieuwe verdienmogelijkheden. Door producenten, verwerkers, kennisinstellingen en marktpartijen rond deze innovatieopgave te verbinden, kunnen verduurzaming, innovatie en verdienvermogen in samenhang worden versterkt.



Voorbeeld uit de praktijk

Greenport Noord

Samenwerken aan een sterke tuinbouw in Noord-Nederland

De noordelijke tuinbouwsector heeft zich ontwikkeld tot een innovatieve sector waarin ondernemers, toeleveranciers, kennisinstellingen en overheden gezamenlijk werken aan de uitdagingen van morgen.

Binnen Greenport Noord worden deze partijen met elkaar verbonden rond thema's als duurzame teelt, watergebruik, energie, arbeidsmarkt, digitalisering, robotisering en de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen. Greenport Noord wordt binnen de AgroAgenda Noord-Nederland expliciet genoemd als één van de samenwerkingsprogramma's die bijdraagt aan de ontwikkeling van de agrifoodsector in Noord-Nederland.

Voor het Landbouwpact vormt Greenport Noord een voorbeeld van hoe regionale samenwerking kan bijdragen aan zowel economische ontwikkeling als maatschappelijke opgaven. Het laat zien dat verduurzaming niet alleen wordt gerealiseerd op het individuele bedrijf, maar juist door samenwerking binnen de gehele keten.

Ontwikkelpad 2

Sluiten van kringlopen en verminderde afhankelijkheid van externe inputs

Richting 2040 worden nutriënten en energie regionaal slimmer benut, waardoor minder externe inputs nodig zijn en meer waarde in de regio blijft. Veehouderij, akkerbouw en tuinbouw worden regionaal sterker verbonden via voer, mest, organische stof en vruchtwisseling. Zo kunnen grondstoffen en nutriënten die nu de regio verlaten of als reststroom worden beschouwd, vaker binnen de regio worden benut. Ook op bedrijfsniveau liggen kansen om kringlopen verder te sluiten, bijvoorbeeld door mineralen uit mest en andere reststromen opnieuw te benutten voor de gewasproductie.

Dit versterkt de regionale circulariteit, vermindert de afhankelijkheid van schaarse externe inputs en kan nieuwe economische waarde creëren. Daarmee vermindert Noord-Nederland niet alleen de afhankelijkheid van externe grondstoffen, maar ook de kwetsbaarheid van landbouwbedrijven voor geopolitieke ontwikkelingen, schommelingen in grondstofprijzen en verstoringen in internationale aanvoerketens. Bovendien kan een betere regionale benutting van grondstoffen en reststromen bijdragen aan een lagere uitstoot van broeikasgassen en ammoniak.

Voorbeeld uit de praktijk

Mestkwaliteit

Optimaal benutten van een waardevolle grondstof

Mest is niet alleen een bron van nutriënten voor het gewas, maar ook belangrijk voor bodemkwaliteit en bodemleven. De kwaliteit en samenstelling van mest verschillen per bedrijf en worden beïnvloed door onder meer rantsoen, voerkwaliteit, strooisel, water, opslag en behandeling.

Innovatie biedt mogelijkheden om die mest-kwaliteit beter te meten, te beïnvloeden en gericht te benutten. Daarmee wordt mest niet alleen beschouwd als een reststroom, maar steeds meer als een waardevolle grondstof binnen de (bedrijfs)kringloop, waarbij de verbinding tussen dier, mest, bodem en gewas centraal staat.

Voor het Landbouwpact ligt de kans vooral in de stap naar nieuwe (precisie)toepassingen. Innovaties in mestanalyse, mestbewaring en -bewerking en moderne precisietechnieken kunnen helpen om mest met de juiste samenstelling, op het juiste moment en op de juiste plek toe te passen, passend bij bodem en gewas. Daarmee kunnen nutriënten beter worden benut en verliezen en emissies worden beperkt.

Juist de combinatie van vakmanschap, kennis van mest en bodem en nieuwe technologie maakt het mogelijk om kringlopen beter te sluiten en tegelijkertijd de landbouwkundige waarde van mest voor de bodem te vergroten.

Voorbeeld uit de praktijk

Federatie Agricycling

Van lokale reststroom naar grondstoffen voor de landbouw

Agricycling brengt boeren, gemeenten, kennisinstellingen en andere partners samen om regionale kringlopen te sluiten via de landbouwbodem. Lokale coöperaties organiseren dat groene reststromen, zoals bermgras, hout en riet, niet worden afgevoerd, maar regionaal worden verwerkt tot onder meer compost. Nutriënten en organische stof komen zo terug op landbouwgrond, terwijl boeren zelf een centrale rol houden in de organisatie van de kringloop. De federatie verbindt de regionale coöperaties en maakt kennisdeling en opschaling mogelijk.

Dat levert inmiddels concrete resultaten op. In 2025 verwerkten aangesloten boeren in Fryslân en pilotdeelnemers elders 12.600 ton gemeentelijke reststromen tot 11.340 ton kwaliteitscompost. Daarmee werd bijna 318 ton kunstmest vervangen. Op 324 hectare nam volgens Agricycling bovendien de waterbergingscapaciteit van de bodem gemiddeld met 8 mm toe.

Agricycling laat zien wat het Noord-Nederlands Landbouwpact wil bereiken: kringlopen sluiten door stad en platteland, overheid en landbouw en reststroom en grondstof met elkaar te verbinden. Wat lokaal werkt, kan via samenwerking tussen coöperaties worden opgeschaald. Zo blijven nutriënten en economische waarde in de regio, wordt de bodem versterkt en ontstaat tegelijkertijd een verdienmodel voor de boer.



Om deze kansen te benutten, moeten regionale kringlopen en samenwerkingsverbanden ook bedrijfseconomisch aantrekkelijk en juridisch goed organiseerbaar zijn. Afspraken over kwaliteit, leveringszekerheid, risico's en de verdeling van kosten en opbrengsten zijn daarom een integraal onderdeel van de uitwerking. Zo ontstaat ruimte voor nieuwe verdienmodellen en investeringen, zonder de werkelijkheid van open voedselmarkten en het ondernemerschap van individuele bedrijven uit het oog te verliezen.

Ontwikkelpad 3

Landbouw in balans met water, bodem en natuur

In 2040 beschikt Noord-Nederland over een robuuste landbouw-, natuur-, landschaps- en waterstructuur die niet vanuit provinciegrenzen maar vanuit bodem, water en gebiedskwaliteit is georganiseerd. Klei, zand en veen vragen ieder om een eigen ontwikkelrichting. Rondom kwetsbare natuur- en watersystemen is de bedrijfsvoering extensiever of aangepast. Groenblauwe dooradering versterkt de verbinding tussen natuurgebieden en het agrarisch landschap.
In gebieden waar landbouw, natuur en water samenkomen, hebben boeren, terreinbeheerders en andere grondeigenaren gezamenlijk een belangrijke rol in het beheer en de ontwikkeling van het landschap

Het perspectief is een landbouw die in samenhang met de natuur wordt ontwikkeld en waarbij natuurkwaliteit als een kans wordt gezien voor een toekomstbestendig landbouwsysteem.
De ruimtelijke inrichting biedt duidelijkheid over waar landbouw, natuur en water welke ontwikkelruimte hebben. In gebieden waar het kan staat toekomstbestendige voedselproductie centraal, terwijl in en rond kwetsbare natuur- en watersystemen de bedrijfsvoering en het landgebruik beter aansluiten op wat de natuur en het watersysteem nodig hebben. De mate waarin natuurinclusief wordt gewerkt, verschilt per gebied en hangt samen met de lokale opgaven en mogelijkheden.

Voldoende schoon en gezond water is cruciaal voor het toekomstperspectief van landbouw en natuur. Het Landbouwpact verbindt de inzet van verschillende sectoren met die van waterschappen en provincies om te werken aan een veerkrachtiger bodem- en watersysteem. Dit vraagt om een samenhangende, gebiedsgerichte aanpak, met maatregelen zoals het vasthouden van water, efficiënter beregenen, het verminderen van nutriënten- en middelenverliezen, aangepast peilbeheer en het gericht verbeteren of behouden van belangrijke bodemfuncties. Daarbij wordt onderzocht hoe Noord-Nederland de afhankelijkheid van aangevoerd IJsselmeerwater kan verminderen door meer water regionaal vast te houden en te bergen, de beschikbare zoetwatervoorraad strategisch te benutten en de inrichting van landbouw en natuur beter af te stemmen op het regionale watersysteem.

Voorbeeld uit de praktijk

Veenhuizen Het gemengde bedrijf in de praktijk

In Veenhuizen, brongebied van een beeksysteem en Unesco werelderfgoed hebben de boeren samen een stap naar voren gezet om een toekomstbestendige landbouw vorm te geven binnen de veranderende maatschappelijke kaders.

In een gebiedsplan is gekeken naar de logische plek vanuit water en bodem voor bouwland en grasland en het verminderen van drukfactoren op omliggende natuur. Ook zijn groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer ingepast om biodiversiteit en landschap te versterken. Er is ook een sterke focus op water en bodem. Er is een pilot gedaan om te onderzoeken hoe boeren op hun eigen percelen en in de haarvaten van het watersysteem meer water kunnen vasthouden om de toenemende knelpunten van droogte te verkleinen. In de droge zomer van 2026 leidde dit er al toe dat de boeren in staat waren het water van een aantal stevige buien vast te houden en daarmee de behoefte aan beregening te verkleinen en toch een goede opbrengst te halen.

Vanuit deze pilot wordt ook gekeken naar waterkwaliteit en de bijdrage van de bedrijven aan nutriëntenbelasting van het beeksysteem. Samen leren en ontwikkelen is daarbij een cruciaal kenmerk van het proces.

Voorbeeld uit de praktijk

Zoetwater vasthouden in Termunten
Water bewaren als het er is, gebruiken als het nodig is

In Termunten wordt sinds 2025 in de praktijk getest hoe Noord-Nederland slimmer kan omgaan met zoet water. In natte perioden wordt overtollig regenwater niet langer afgevoerd naar de sloot en uiteindelijk naar zee, maar verzameld, gezuiverd en opgeslagen in een natuurlijke zandlaag onder de kleigrond. In droge perioden kan het water weer worden opgepompt en gebruikt worden voor beregening. In de droge zomer van 2026 is het opgeslagen water al gebruikt voor de aardappelteelt.

De aanpak helpt tegelijkertijd tegen verzilting, een groeiende uitdaging in het noordelijke kustgebied. Zo wordt water dat in de winter beschikbaar is een strategische voorraad voor het groeiseizoen en wordt de landbouw minder afhankelijk van zoet oppervlaktewater.

Dit voorbeeld in Termunten laat zien wat het Noord-Nederlands Landbouwpact wil bereiken: water niet alleen als beperking zien, maar gebiedsgericht zoeken naar oplossingen die landbouw en watersysteem sterker maken. Door kennis, techniek, ondernemer en overheid te verbinden kan een praktische oplossing worden ontwikkeld die bij succes ook elders in het noordelijke kustgebied kan worden toegepast.

Voorbeeld uit de praktijk

Bodemcampus Kennis en innovatie voor een gezonde bodem

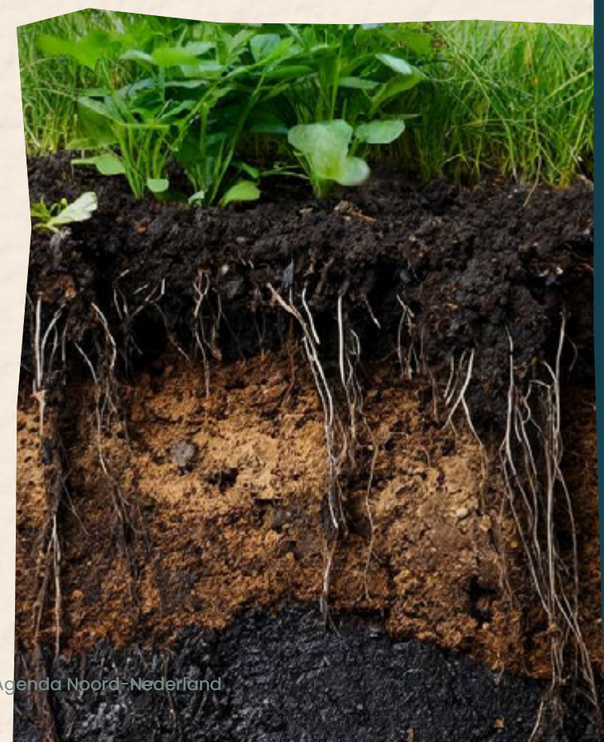
In Fryslân wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een Bodemcampus, naar voorbeeld van de samenwerking rond watertechnologie in Leeuwarden. De campus bouwt voort op de kennis en netwerken van het bestaande Kenniscentrum Bodem en brengt praktijkgericht en wetenschappelijk onderzoek, onderwijs en ondernemerschap samen. De focus ligt op bodemkwaliteit, duurzaam landgebruik, klimaatadaptatie en natuurinclusieve oplossingen.

Voor het Landbouwpact is de Bodemcampus een voorbeeld van hoe Noord-Nederland zijn kennisinfrastructuur kan inzetten voor de landbouwtransitie. Door samen met boeren, bedrijven en kennisinstellingen nieuwe kennis en toepassingen te ontwikkelen, ontstaan praktische oplossingen die bijdragen aan onder meer waterberging, koolstofvastlegging, biodiversiteit en klimaatbestendigheid. Zo draagt de Bodemcampus bij aan een gezonde bodem én aan het langetermijnperspectief van agrarische bedrijven.

Natuur krijgt een robuustere basis door versterking van bestaande natuurgebieden, groenblauwe dooradering en verbetering van de basiskwaliteit natuur in het agrarisch gebied. Daarbij wordt vooraf concreet gemaakt welke natuur- en landschapskwaliteit wordt nagestreefd, met welke indicatoren deze kwaliteit wordt gevolgd en wanneer het resultaat voldoende is. Boeren zijn, zeker buiten de natuurkernen, mede drager van het landschap: een landschap met bestaande, maar ook nieuwe kansrijke teelten (bijvoorbeeld agroforestry). Agrarisch natuurbeheer biedt boeren mogelijkheden om bij te dragen aan natuur- en landschapsdoelen en beloond te worden voor deze maatschappelijke prestaties. Het beheer van houtwallen, sloten, oevers, kruidenrijke randen en andere landschapselementen wordt als volwaardige prestatie meegenomen, en waar mogelijk ook economisch gewaardeerd. Zo ontstaat een directe verbinding tussen de maatschappelijke prestatie van de ondernemer en het verdienvermogen van het bedrijf. Breed gedragen gebiedsoffertes, zoals die in bestaande gebiedsprocessen worden ontwikkeld, kunnen ruimer worden benut om doelen, verantwoordelijkheden, financiering en uitvoer van maatregelen op het gebied van landbouw, natuur, landschap en water in één gebiedsafspraak te verbinden.

Om deze ambities te realiseren, is ook verbetering van de landbouwstructuur een belangrijke opgave. Het Landbouwpact werkt vanuit de kenmerken en mogelijkheden van verschillende bodem- en watersystemen. Daarbij wordt niet gewerkt met een statische lijst van toegestane en verboden teelten, maar met toetsbare randvoorwaarden voor waterbeschikbaarheid, waterkwaliteit, bodemkwaliteit, emissies, middelengebruik en natuur. Teelten en bedrijfssystemen die binnen die randvoorwaarden kunnen produceren krijgen ontwikkelruimte. Innovatie, aanpassing van het bouwplan, extensivering, de introductie van andere teelten, verplaatsing of vrijwillige functieverandering kunnen, afhankelijk van de gebiedsopgaven en de mogelijkheden van ondernemers, onderdeel zijn van het ontwikkelpad.

Om deze ontwikkelruimte in de praktijk te benutten staan doelsturing en maatwerk centraal. De ondernemer krijgt ruimte om zelf te bepalen hoe de gebiedsdoelen op bedrijfsniveau het beste kunnen worden bereikt. Daarmee wordt ruimte geboden aan ondernemerschap en innovatie en wordt voorkomen dat maatregelen worden opgelegd die niet nodig of effectief zijn. Juist op het gebied van water heeft Noord-Nederland de kans om een voorloperpositie te behouden: initiatieven die bijdragen aan een goede waterkwaliteit en voldoende beschikbaarheid van water kunnen helpen om werkbare regelgeving met vrijheid voor ondernemerschap te creëren. In gebieden met specifieke kwetsbaarheden, zoals beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden, vraagt dit om een lokale maatwerkaanpak waarbij ondernemers en gebiedspartijen gezamenlijk bepalen welke oplossingen passend zijn.'



Hoofdstuk 4

Uitvoeringscoalitie en werkwijze

Het Noord-Nederlands Landbouwpact brengt boeren en tuinders, overheden, kennis- en onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties en keten- en marktpartijen samen.

Deze samenwerking tussen vijf clusters noemen we de pentahelix. Samen vormen zij de uitvoeringscoalitie van het Landbouwpact. Zij werken aan een toekomstbestendige landbouw in Noord-Nederland en aan opgaven die geen van de partijen alleen kan oplossen.

Met Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf en de bijbehorende ontwikkelpaden geeft het Landbouwpact richting aan de ontwikkeling van de landbouw, zonder vooraf vast te leggen hoe die er overal uit moet zien. De partners bouwen voort op wat er al gebeurt en ontwikkelen gezamenlijk nieuwe mogelijkheden.

Vijf samenhangende bouwstenen bieden handvatten om de ontwikkelpaden in de praktijk te brengen. Per ontwikkelpad wordt bepaald welke bouwstenen relevant zijn en hoe deze elkaar kunnen versterken. Zo ontstaat een herkenbare aanpak die partners houvast en ondersteuning biedt, met voldoende ruimte voor verschillen tussen gebieden, sectoren en opgaven.



Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf.

Om Noord-Nederland als één groot gemengd bedrijf in te richten, werken we langs drie ontwikkelpaden. Vijf bouwstenen helpen ons die paden in de praktijk te brengen.

Stuurgroep AgroAgenda Noord-Nederland:

Geeft richting, samenhang en maakt besluiten

Bouwsteen 1

Structuur-verbetering

Bouwsteen 2

Doelsturing, monitoring & financieel perspectief

Sterke landbouw-bedrijven en regionale verdienmodellen

Landbouw in balans met water, bodem en natuur

Sluiten van kringlopen

Ruimte voor nieuwe ontwikkel-paden

Bouwsteen 3

Praktijk-netwerken & kennis

Bouwsteen 4

Innovatie & opschaling

Bouwsteen 5

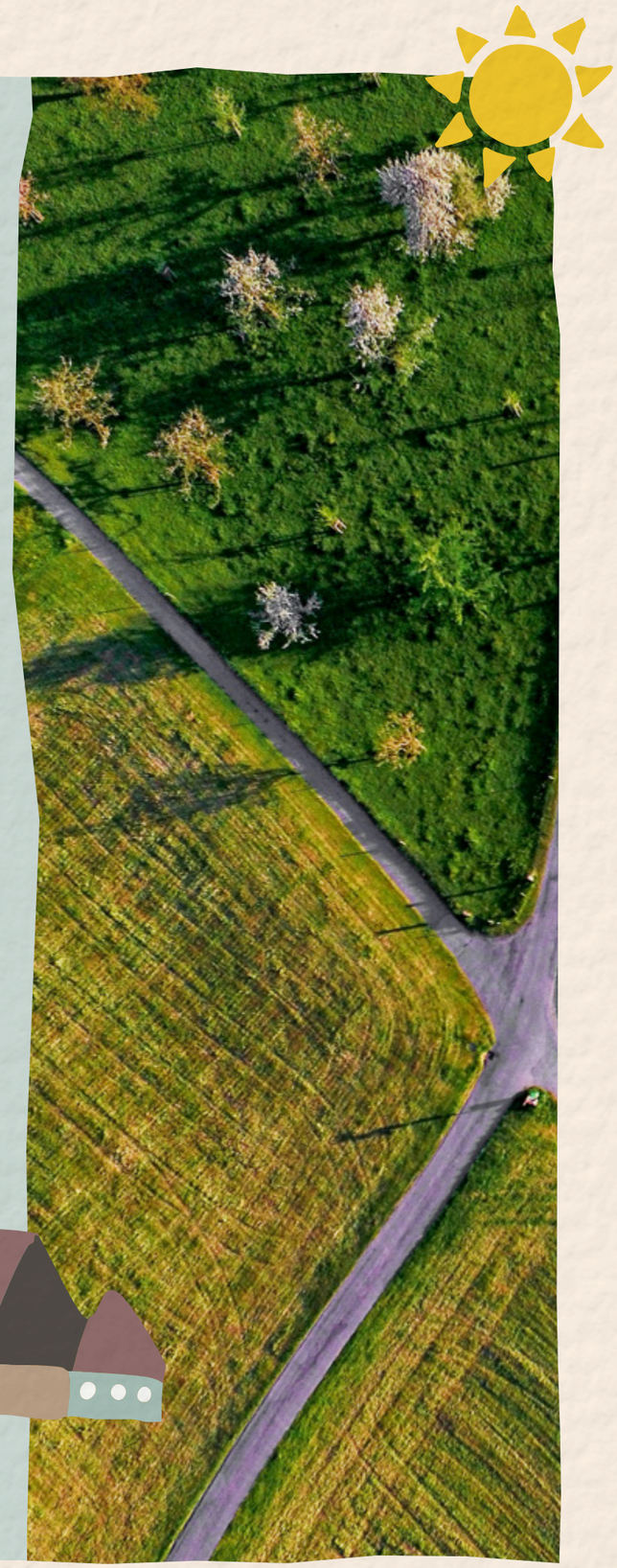
Meer waarde uit land- en tuinbouw-producten

Werkwijze:

Waarmee we de ontwikkelpaden realiseren

1. Gewenste richting
2. Wat gebeurt er al?
3. Kansen & knelpunten
4. Prioriteiten
5. Concrete acties
6. Wie doet wat?
7. Uitwerking & uitvoering
8. Resultaten / leren

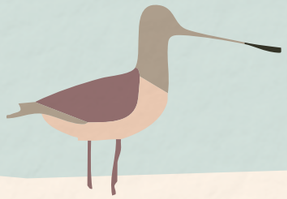
Uitvoeren, samenwerken, leren



De bouwstenen als instrumenten voor de ontwikkelpaden

De vijf bouwstenen van het Landbouwpact bieden het instrumentarium om de ontwikkelpaden in de praktijk te realiseren. Ze beschrijven welke mogelijkheden er zijn om ontwikkelingen te versnellen, knelpunten weg te nemen en resultaten te bereiken.

De bouwstenen zijn nadrukkelijk geen afzonderlijke ontwikkelpaden of programma's en vormen evenmin een vaste checklist die bij iedere opgave volledig moet worden doorlopen. Ze werken over de verschillende ontwikkelpaden heen. Afhankelijk van de opgave bepalen de partners welke bouwstenen nodig zijn en hoe deze elkaar kunnen versterken. Daarbij wordt zo veel mogelijk aangesloten op bestaande initiatieven en structuren.



Bouwsteen 1

Structuurverbetering

Een goede fysieke en ruimtelijke structuur is een belangrijke voorwaarde voor toekomstbestendige landbouw en natuur. Grondmobiliteit en vrijwillige kavelruil zijn instrumenten om deze structuur te verbeteren. Het landbouwpact biedt ruimte om aanvullende instrumenten te bespreken en uit te denken. Uitgangspunt is een verbeterde samenhang tussen landbouw, water, bodem, natuur en landschap.

Bouwsteen 2

Doelsturing, monitoring en financieel perspectief

Het Landbouwpact ondersteunt de beweging van middelvoorschriften naar doelsturing van onderop. Doelsturing biedt ruimte om landelijke ambities te vertalen naar passende doelen en ontwikkelpaden binnen het landbouwpact voor individuele bedrijven, rekening houdend met de kenmerken van het bedrijf en de regionale omstandigheden. Het vertrekpunt is gedeeld eigenaarschap: boeren, overheden, waterschappen, keten- en natuurpartijen bepalen binnen wettelijke kaders samen hoe de opgaven worden vertaald naar gebiedsdoelen, hoe die worden gemeten en welke handelingsruimte en instrumenten daarbij horen. Bij doelsturing staan de afgesproken doelen binnen het landbouwpact en de te behalen prestaties centraal, niet de vooraf voorgeschreven maatregelen. Binnen de wettelijke kaders krijgen ondernemers ruimte om zelf te bepalen hoe zij deze doelen het beste kunnen realiseren.

Het pact bouwt evenmin een nieuwe Noord-Nederlandse administratie, maar sluit aan op bestaande systemen zoals sectorale doelsturingsinitiatieven, de KringloopWijzer en biodiversiteitsmonitoren. Op Noord-Nederlandse schaal wordt alleen toegevoegd wat nodig is om gebieds- en sectoroverstijgend zicht te krijgen op de ontwikkeling van water, bodem, biodiversiteit, klimaat, ammoniak en economische vitaliteit. Doelsturing heeft alleen waarde als goede prestaties iets opleveren. Het uitgangspunt is dat meten niet het eindpunt is, maar het middel om prestaties zichtbaar te maken, te belonen en ruimte voor ontwikkeling te creëren.

Daarbij wordt onderzocht welke vormen van waardering en beloning passend zijn bij aantoonbaar goede prestaties. Dit kan bijvoorbeeld via financiële vergoedingen, beloning vanuit de keten of meer ontwikkelruimte voor ondernemers. Daarbij wordt aangesloten bij bestaande kennis en onderzoek, waaronder de verkenning van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) naar doelsturing bij wateropgaven. De inzichten hieruit worden benut om te verkennen hoe doelsturing in Noord-Nederland kan bijdragen aan het realiseren van gebiedsdoelen én aan een aantrekkelijk verdienperspectief voor boeren.

Bouwsteen 3

Praktijknetwerken en kennis

Het Landbouwpact bouwt geen nieuw praktijknetwerk per provincie. Bestaande netwerken en gebiedsprocessen zijn het vertrekpunt, zoals initiatieven in de Veenkoloniën en andere bestaande praktijk- en demonstratienetwerken. De systematiek van het Markemodel vormt daarbij een belangrijke inspiratiebron. Alleen waar bereik, kennis, organisatie of financiering aantoonbaar ontbreekt, wordt een nieuwe verbinding of praktijkstructuur toegevoegd. Daarmee voorkomen we dubbel werk en ontstaat snel uitvoeringskracht. Praktijknetwerken krijgen een concrete opdracht: het ontwikkelen en testen van combinaties van maatregelen die tegelijk bijdragen aan verdienvermogen en doelbereik.
Onderwijs en onderzoek zijn mede-eigenaar van de kennis- en innovatieagenda van het Landbouwpact. Via de AgroParel Noord-Nederland worden onderzoekslocaties, demo- en praktijkbedrijven en kennisinstellingen verbonden, met als doel dat bruikbare kennis sneller op álle boerenbedrijven terechtkomt. Daarbij wordt aangesloten op bestaande infrastructuren en initiatieven, waaronder, het Nationaal Platform Agrarische Experimenteerlocaties, Konnect 2.0 en de ontwikkeling van een groene kennishub, om versnippering te voorkomen. MBO en HBO worden structureel betrokken bij praktijkgericht onderzoek, leren, demonstreren en opleiden; practoraten, lectoraten, studenten en bedrijven worden verbonden aan concrete praktijkvragen. Zo draagt het onderwijs niet alleen bij aan de toepassing van nieuwe kennis en innovaties in de praktijk, maar ook aan het opleiden van de boeren van de toekomst en de professionals die in de landbouw en agrofoodsector werkzaam zijn. Universiteiten en onderzoeksinstellingen sluiten aan waar hun expertise nodig is.

Bouwsteen 4

Innovatie en opschaling

Noord-Nederland wil een Europese voorbeeldregio zijn waar innovaties niet in pilots blijven hangen. De prioriteit ligt bij oplossingen die aantoonbaar bijdragen aan meerdere doelen én economisch toepasbaar zijn. Daarbij gaat het niet alleen om technologische innovaties, maar ook om groene innovaties en systeeminnovaties. Deze laatste omvatten bijvoorbeeld nieuwe vormen van samenwerking tussen landbouwbedrijven en ketenpartijen en vernieuwende bedrijfs- en teeltsystemen. Deze verschillende vormen van innovatie kunnen elkaar versterken om de landbouw toekomstbestendig te maken.
Innovaties worden beoordeeld op doelbereik, kosten, praktische toepasbaarheid, neveneffecten en verdienvermogen. Wat werkt wordt snel opgeschaald; wat niet werkt wordt gestopt.
Waar landelijke of Europese regels bewezen oplossingen blokkeren, zorgt het pact voor een gezamenlijke onderbouwing en zet het zich in voor experimenteerruimte of aanpassing van de regelgeving. Zo kan Noord-Nederland fungeren als proeftuin voor oplossingen die bijdragen aan de gezamenlijke ambities en, bij gebleken succes, ook elders toepasbaar zijn.

Bouwsteen 5

Meer waarde uit land- en tuinbouwproducten

De Noord-Nederlandse agrofoodketen heeft een lange historie in het tot waarde brengen van land- en tuinbouwproducten, zowel in de regio als

op internationale markten. De combinatie van de hoge kwaliteit van grondstoffen uit de landbouw met de innovatiekracht en het ondernemerschap in de verwerkende industrie heeft ervoor gezorgd dat producten uit Noord-Nederland wereldwijd worden verkocht. De markten waarin deze keten opereert, zijn echter voortdurend in beweging. Demografische veranderingen, consumententrends en wet- en regelgeving vragen om voortdurende aanpassing en innovatie. Om kansen te benutten, is het van belang nieuwe ontwikkelingen en trends tijdig te signaleren en hierop in te spelen, zodat Noord-Nederlandse ondernemers hun producten en productiewijzen kunnen aanpassen aan veranderende marktvraag. Met goed opgeleide landbouwers, een hoogwaardige verwerkende industrie en vooraanstaande kennisinstellingen beschikt Noord-Nederland over een sterke uitgangspositie om hierop in te spelen.

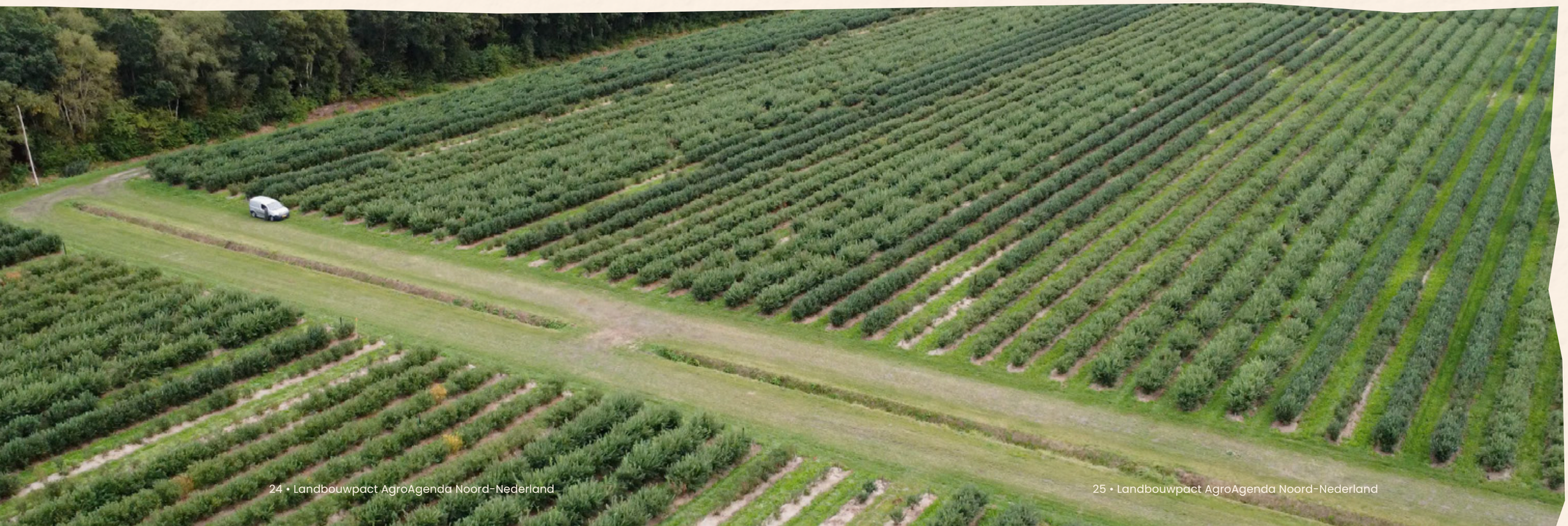
Een belangrijke ontwikkeling is de toenemende aandacht voor de impact van voeding op de gezondheid en het welzijn. De oplopende zorgkosten en de stijgende kosten van medische behandelingen onderstrepen het belang van preventie, onder meer via gezonde voeding. Het toenemend bewustzijn onder consumenten leidt tot allerlei nieuwe voedingstrends, zoals eiwitverrijkte producten en producten met een hoger vezelgehalte. Ook het toenemende gebruik van GLP-1-medicatie, zoals Ozempic en Mounjaro, kan leiden tot veranderende consumptiepatronen en een grotere vraag naar producten die bij een lagere voedselinname voldoende essentiële voedingsstoffen leveren. Tegelijkertijd zien we ook de vraag naar onbewerkte producten toenemen. Deze trends zorgen ervoor dat de vraag naar hoogwaardige ingrediënten blijft stijgen. Dit biedt kansen om op veranderende consumentenbehoeften in te spelen en de kwaliteit van bodem, landschap en productiewijze nadrukkelijker te verbinden aan de kwaliteit en gezondheidswaarde van voedsel. Het kwaliteitsbeeld* ‘Topvoedsel uit een Rijk Landschap’ biedt hiervoor een gezamenlijk vertrekpunt.

Ook de ambitie om de afhankelijkheid van fossiele grondstoffen de komende decennia drastisch te verminderen, biedt kansen voor de land- en tuinbouw. Verwerking van vezelrijke gewassen tot onder andere bouwmaterialen en het gebruik van laagmoleculaire stromen als bron voor de productie van biobased chemicaliën bieden nieuwe mogelijkheden voor het verwaarden van agrarische grondstoffen. Noord-Nederland heeft ook hier een sterke uitgangspositie. In de chemiecluster van Delfzijl wordt al volop geïnvesteerd in de biobased chemie, in Emmen in polymeren en bij de kennisinstellingen staan nieuwe vindingen klaar om door te groeien naar marktrijpe producten. Om deze kansen te benutten, is het van groot belang de verwerkende industrie voor landbouwproducten en biobased grondstoffen in Noord-Nederland te behouden en verder te versterken. Een sterke regionale verwerkende industrie zorgt ervoor dat de toegevoegde waarde van agrarische grondstoffen zoveel mogelijk in de regio blijft, versterkt de verbinding tussen boeren, kennisinstellingen en bedrijven en biedt nieuwe perspectieven voor innovatie, werkgelegenheid en verdienvermogen.

Werkwijze

Voor de uitwerking van ieder ontwikkelpad volgt de uitvoeringscoalitie dezelfde werkwijze, “zoals weergegeven in het schema op de volgende pagina

De partners vertalen de ontwikkelpaden stapsgewijs naar concrete acties en resultaten. Daarbij bouwen zij voort op bestaande initiatieven, benutten zij de vijf bouwstenen waar deze de meeste meerwaarde bieden en bepalen zij gezamenlijk waar aanvullende inzet nodig is. De werkwijze biedt een vaste structuur, met ruimte voor maatwerk en voor verschillen tussen gebieden en sectoren. Door prioriteiten te stellen, verantwoordelijkheden te verdelen en resultaten te volgen, werken de partners gericht aan de gezamenlijke ambitie en leren zij onderweg wat werkt.



De werkwijze bestaat uit de volgende stappen:

Werkwijze:

Waarmee we de ontwikkelpaden realiseren

1. Gewenste richting
2. Wat gebeurt er al?
3. Kansen & knelpunten
4. Prioriteiten
5. Concrete acties
6. Wie doet wat?
7. Uitwerking & uitvoering
8. Resultaten / leren

1 Gewenste richting

De partners bepalen gezamenlijk de nadere invulling van het ontwikkelpad. Wat willen we in 2030, 2035 en 2040 bereikt hebben?

2 Wat gebeurt er al?

Bestaande initiatieven, programma's, praktijknetwerken, innovaties en gebiedsprocessen worden in kaart gebracht. Het Landbouwpact bouwt voort op wat al werkt en voorkomt dat nieuwe structuren worden ontwikkeld waar bestaande initiatieven voldoende functioneren.

3 Kansen, knelpunten en zorgen

Welke ontwikkelingen kunnen worden versneld en waar lopen ondernemers en andere partijen tegen belemmeringen aan? Dit kunnen bijvoorbeeld financiële, juridische, ruimtelijke, organisatorische of kennisgerelateerde knelpunten zijn. Ook moet er ruimte zijn om zorgen en belangen open op tafel te leggen.

4 Prioriteiten

Niet alles kan tegelijk. Partners bepalen daarom gezamenlijk welke onderwerpen op Noord-Nederlandse schaal de meeste meerwaarde hebben en waar gezamenlijke inzet nodig is.

5 Concrete acties

Per prioriteit worden concrete acties geformuleerd. Daarbij wordt steeds duidelijk gemaakt wat het doel is, welk resultaat wordt nagestreefd en binnen welke termijn dat resultaat moet worden bereikt. Ook wordt aangegeven welke bouwstenen bijdragen aan de uitvoering van de acties.

6 Wie doet wat?

Voor iedere actie wordt geïnventariseerd welke partij of combinatie van partijen verantwoordelijk is, wie de uitvoering organiseert, welke partners bijdragen en welke middelen nodig zijn. Het Landbouwpact neemt de uitvoering niet over wanneer daarvoor al een geschikte partij bestaat.

7 Uitwerking en uitvoering

De betrokken partijen werken de acties verder uit en brengen deze tot uitvoering.





8 Resultaten en leren

De voortgang en resultaten worden gevolgd. Wat werkt, wordt waar mogelijk opgeschaald. Wat onvoldoende werkt, wordt aangepast of beëindigd. De ervaringen uit de uitvoering worden gebruikt om de ontwikkelpaden verder aan te scherpen.

Uitvoeringsagenda

De uitkomsten van deze werkwijze worden per ontwikkelpad vertaald naar een uitvoeringsagenda. Daarin worden de beoogde resultaten, prioriteiten en concrete acties vastgelegd, met afspraken over de verantwoordelijke partijen, de planning en de benodigde middelen. De vijf bouwstenen bieden daarbij de handvatten om de ambities om te zetten in concrete acties en resultaten.

Sterke landbouw-bedrijven en regionale verdienmodellen

Actie/ maatregel: invullen
Trekker: invullen
Partners: invullen
Planning: invullen
Middelen: invullen
Beoogd resultaat: invullen

Sluiten van kringlopen

Actie/ maatregel: invullen
Trekker: invullen
Partners: invullen
Planning: invullen
Middelen: invullen
Beoogd resultaat: invullen

Landbouw in balans met water, bodem en natuur

Actie/ maatregel: invullen
Trekker: invullen
Partners: invullen
Planning: invullen
Middelen: invullen
Beoogd resultaat: invullen

Ruimte voor nieuwe ontwikkelpaden

Actie/ maatregel: invullen
Trekker: invullen
Partners: invullen
Planning: invullen
Middelen: invullen
Beoogd resultaat: invullen

Hoofdstuk 5

Organisatie en governance

De governance volgt de inhoud, niet andersom. De uitvoering blijft zoveel mogelijk bij de organisaties die daarvoor al verantwoordelijk en toegerust zijn: boeren, tuinders, ketenpartijen, agrarische collectieven, overheden, kennisinstellingen, natuurorganisaties en bestaande gebiedsorganisaties.

De meerwaarde van het Landbouwpact ligt in het verbinden en versnellen van bestaande initiatieven en het organiseren van gezamenlijke oplossingen voor vraagstukken die provincie-, sector- of organisatiegrenzen overstijgen. Daarbij staan gezamenlijke regie, het organiseren van doorbraken en het mobiliseren van kennis en financiering centraal.

Publiek-private uitvoeringscoalitie

De partners vormen een publiek-private uitvoeringscoalitie op basis van gedeeld eigenaarschap. De Stuurgroep AgroAgenda Noord-Nederland is eigenaar van het Landbouwpact en bewaakt de samenhang. De uitvoeringsfunctie is klein en professioneel en concurreert niet met bestaande organisaties.
De uitvoeringscoalitie vervult primair een regierol: zij verbindt partijen, geeft richting, jaagt de uitvoering aan, bundelt financiering, opent deuren bij overheden en ketenpartijen, helpt belemmeringen op te lossen, organiseert gezamenlijke programmering en bewaakt de voortgang.
Voor ondernemers en gebiedspartijen is zij een herkenbaar loket voor hulp- en doorbraakvragen, maar zij neemt de reguliere bedrijfsadvisering of projectuitvoering niet over.

Op korte termijn kan de uitvoering worden georganiseerd vanuit de bestaande AgroAgenda Noord-Nederland, mogelijk ondersteund door een samenwerkingsovereenkomst tussen Rijk en regio en meerjarige financiering. Parallel kan worden onderzocht of een onafhankelijke publiek-private samenwerking voor Noord-Nederland op langere termijn meerwaarde heeft voor eigenaarschap, borging en gezamenlijke financiering door de sector en andere partners.

Ook wordt onderzocht welke aanvullende Europese, nationale en regionale middelen kunnen bijdragen aan de uitvoering van het Landbouwpact en aan een betere samenhang tussen regionale opgaven. Een publiekrechtelijke regeling blijft een alternatief wanneer sterkere bestuurlijke verankering noodzakelijk blijkt.

In overleg met onder meer het Rijk wordt nader verkend welke samenwerkingsvorm het beste aansluit bij de ambities van het Landbouwpact en welke meerwaarde de verschillende opties bieden. De definitieve keuze voor de organisatievorm volgt uit wat nodig is om de inhoudelijke doelen daadwerkelijk te realiseren.

Eerste uitvoeringsagenda 2027–2030

De periode 2027-2030 gaan de partners actief aan de slag met de drie ontwikkelpaden en het realiseren van een beperkt aantal concrete doorbraken. In 2027 brengen de partners eerst bestaande initiatieven, programma's en gebiedsprocessen in beeld. Vervolgens bepalen zij waar de belangrijkste kansen en ontbrekende schakels liggen en op welke onderwerpen gezamenlijke inzet op Noord-Nederlandse schaal de meeste meerwaarde heeft.

Op basis daarvan stellen de partners per ontwikkelpad prioriteiten vast en selecteren zij concrete acties. Daarbij maken zij afspraken over de beoogde resultaten, de verantwoordelijke partijen, de planning en de benodigde middelen. Dit werken zij uit tot meetbare doelen per ontwikkelpad.

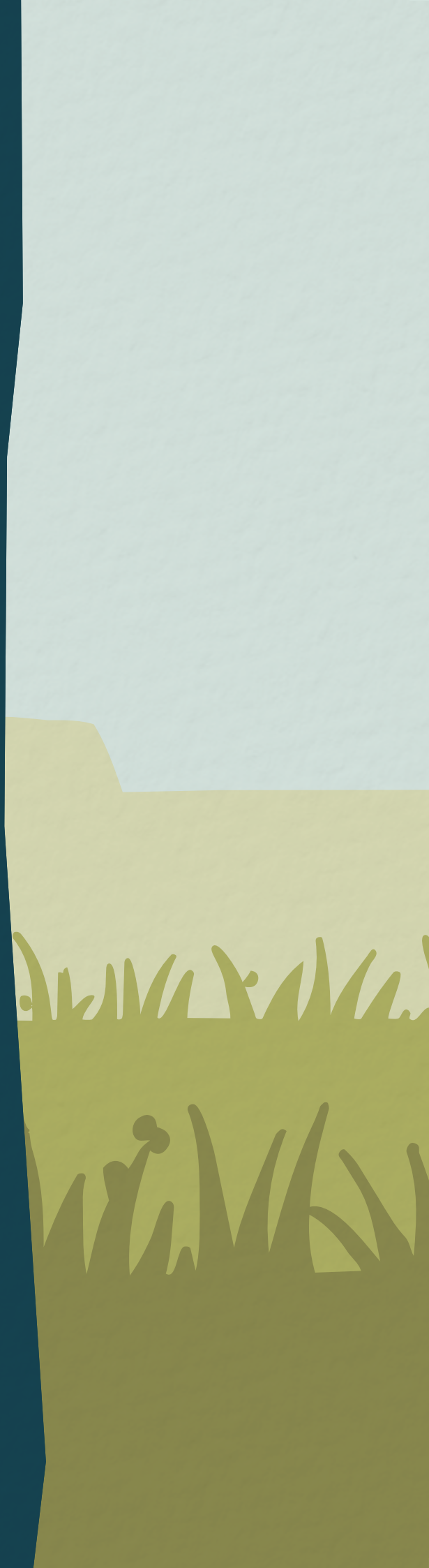
De eerste uitvoeringsagenda vormt daarmee niet het eindpunt, maar het vertrekpunt voor een gezamenlijke, lerende aanpak. De partners werken samen aan de uitvoering, volgen de resultaten en stellen de ontwikkelpaden waar nodig bij. Zo bouwen zij voort op wat werkt, benutten zij nieuwe inzichten en zetten zij gezamenlijk stappen richting een toekomstbestendige landbouw in Noord-Nederland.





AGROAGENDA

TOPVOEDSEL UIT EEN RIJK LANDSCHAP



www.agroagendann.nl